

OPONENTSKÝ POSUDOK HABILITAČNEJ PRÁCE

HABILITANT

Ing. arch. ĽUBICA ILKOVIČOVÁ PhD.

TÉMA HABILITAČNEJ PRÁCE

IDENTITA ARCHITEKTÚRY PRIEMYSLU

ŠTUDIJNÝ ODBOR

3507 ARCHITEKTÚRA A URBANIZMUS

PRACOVISKO

FAKULTA ARCHITEKTÚRY STU BRATISLAVA

So záujmom som si prečítal habilitačnú prácu Ing. arch. Ľubice Ilkovičovej na tému Identita architektúry priemyslu. Ako praktizujúci architekt, na Slovensku nachádzam veľmi málo serióznych zdrojov zaoberajúcich sa príbuznou problematikou. V teoretickej oblasti je v našich zemepisných šírkach naozaj nedostatok solídnych prác analyzujúcich tento typologický druh architektúry.

Cieľom práce bolo zhrnutie dostupných informácií o industriálnej architektúre najmä z pohľadu *identity* – jej nezameniteľných, charakteristických znakov. Analýzy sa zameriavali na hľadanie dynamických znakových foriem - znakov identity, so semiotickým poslaním.

Autorka v historickom exkurze sumarizuje prierez architektúry výroby a jej charakteristických znakov od nástupu industriálnej architektúry až po súčasnosť, vrátane predstavenia priekopníkov dobrého spojenia architektúry a firemnej identity.

Veľmi zaujímavá je téza o „dedičných znakoch architektúry výroby“ rozobraná v tretej kapitole. Veď v ľudskom podvedomí symboly nadobúdajú význam naozaj najmä „historickou skúsenosťou“. (Platí to všobecne, nielen pre architektúru. Názorný príklad je napr. vnímanie svastiky v budhizme a hinduizme, kde symbolizuje pozitívne hodnoty a vo zvyšku sveta, ktorý ten istý znak vníma po negatívnych skúsenostiach s nacizmom ako symbol zla. Podobne „fabrické budovy a dymiace továrenské komíny...“ boli u nás v 50. rokoch vnímané a prezentované ako symbol pokroku, „novej doby“, lepšieho života. Po čase sa zasa stali takéto masívne priemyselné areály symbolom devastácie životného prostredia, zhoršovania životných podmienok v ich okolí... a tak by sme mohli pokračovať ďalej).

Témou štvrtej kapitoly sú moderné pojmy manažmentu výroby vo vzťahu k architektúre. Toto sú mimoriadne dôležité a citlivé faktory každého zadania, každého vzťahu klient – architekt, v tejto oblasti. Budovy ktoré slúžia výrobe, prípadne sa podieľajú na budovaní firemnej identity, majú oproti všetkým ostatným typologickým druhom mimoriadne postavenie. Rozhodujú o efektívite firmy a jej uplatnení sa na trhu. Možno aj o prežití, alebo neprežití spoločnosti. Takýto silný ekonomický imperatív sa nevyskytuje pri žiadnych iných typologických druhoch stavieb. (Ekonomía sa tu chápe nielen v mechanickom súčte materiálnych položiek a konečnom sumári (+) (-) a v najlacnejšom riešení. V súčasnosti rozhodujú o úspechu najmä nehmotné ekonomické kritériá – know how, invencia, odlíšenie sa od konkurencie, identita... Architektúra objektov je priamo jedným z

ekonomických a marketingových nástrojov).

Správne smerovanie ďalšieho vývoja je obsiahnuté aj v názve ďalšej kapitoly: „Od architektúry pohybu a premien k architektúre zážitkov“. Architektúra musí byť orientovaná na percipienta. Či už z pohľadu primárneho záujmu investora na potencionálneho klienta, či z pohľadu ľudí, ktorí budovu používajú (zamestnancov), či z pohľadu ľudí ktorí žijú v okolí, či iba náhodne okolo prechádzajú. Musí zanechať v nich pozitívnu mentálnu stopu, zážitok. Inak je to iba kus mŕtvej hmoty.

Po krátkej charakteristike architektúry priemyslu z pohľadu developerov (vplyvu komercie na identitu architektúry výroby) a príkladov z praxe v niektorých krajinách Európskej únie autorka sumarizuje svoje zistenia v závere práce. Tu nájdeme zhrnutie, ktoré ekonomicko – riadiace nástroje sa premietajú do samotnej architektúry a vytvárajú jej identitu.

Po preštudovaní habilitačnej práce je zrejmé, že autorka sa danou problematikou zaoberá dlhodobo a systematicky. Že sa opiera o bohaté skúsenosti z vlastnej (i kolektívnej) pedagogickej práce, preštudovanej literatúry i z osobného fyzického kontaktu a štúdia vybraných stavieb u nás i v zahraničí. Štruktúra práce má logické členenie, je prehľadná a dá sa v nej dobre orientovať.

Pri štúdiu práce som narazil na niektoré drobné nezrovnalosti:

Na str. 15 v poslednom riadku textu je uvedené: „...objekty z prvého obdobia firmy Henkel nesú prvky industriálnej architektúry a následne črty karfíkovej architektúry.“ Pokým som dobre informovaný, architekt Karfík pre Henkel objekty nenavrhol.

Na str. 62 je v druhom odstavci uvedené: „...je tu určitá výhoda, pri pôsobnosti firmy v rôznych krajinách, lokalitách, kde môžu uplatniť hľadisko výberu domáceho architekta (napríklad Baťove podniky s Karfíkovskou architektúrou, Vitra centrum ...)“. Tu je nepresnosť vo výroku spájajúcom Vitra centrum s domácim architektom. Práve tu nájdeme kozmopolitnú prehliadku diel veľkých mien z celého sveta (Tadao Ando, Frank Gehry, Zaha Hadid ... a i.). Pravdepodobne ide iba o štylistickú chybu, lebo na strane 64 autorka správne uvádza pri Vitre (obrázok) ako autorov komplexu „silné osobnosti“ prezentované napríklad Frankom Gehrym.

Na str. 76 je pod objektom Phoenix Zeppelin Banská Bystrica uvedený architektonický ateliér: PHA s.r.o., autormi sú v abecednom poradí Hovorka Branislav, Moravčík Štefan, Paulíny Martin, stavba vznikla v spolupráci dvoch právnych subjektov: Architektonický ateliér Štefan Moravčík a PHA ateliér (Paulíny Hovorka architekti) :-)

Pravdepodobne by bolo dobré posilniť prax a pri prezentovaní stavieb uvádzať autorov architektonického riešenia. Pri zdrojoch a autoroch fotografií sa to už pomaly zažíva, ale pri architektoch to ešte nie je celkom bežná prax (platí to najmä pre verejne dostupné médiá, kde bez tohto neposilníme vnímanie dôležitosti architektúry a najmä jej ideovej, tvorivej stránky).

Téma habilitačnej práce „*Identita architektúry priemyslu*“ je veľmi ambicióznou a rozsiahla v jej komplexnom ponímaní. Je to téma, ktorá sa v objeme habilitačnej práce nedá vyčerpávajúco spracovať.

Autorka si zvolila dobrú metódu. Reálne výsledky sa dajú najlepšie dosiahnuť analýzou uchopiteľného. Historický prehľad vývoja typologického druhu a vyhodnotenie praktických skúseností v čase je tým správnym spôsobom ako podať overiteľné, merateľné výsledky, ktoré sú zároveň prínosom v teoretickej analýze problému i vo výstupoch pre prax.

Názov práce sa skladá z dvoch pojmov „*identita*“ a „*architektúra priemyslu*“. Uchopenie každého z nich je samostatným problémom.

Obidva pojmy a ich významy sú v práci samostatne popísané určite dostatočne. Život a realita sú však veľmi dynamické. Možno by prípadnú rozpravu pri obhajobe práce rozprúdilo aj určité relativizovanie možností pomenovania pojmov a tendencií. Skúsím nahodiť niekoľko provokačných téz:

Architektúra priemyslu sa v historickom pohľade vyvíjala nielen z pohľadu formy a obsahu. Ak zoberieme urbanistické hľadisko, možno by sme mohli načrtnúť (čiastočne) akoby návrat ku koreňom. V dávnej histórii boli často práca, výroba, obchod, voľný čas ... vykonávané na tom istom mieste, v tom istom objekte (komplexe budov).

Počas priemyselnej revolúcie nastala čiastočná spontánna segregácia výroby a v dvadsiatom storočí sa toto dialo programovo, ako jedna zo základných téz moderného urbanizmu (a architektúry). Teraz však vieme, že dôsledná segregácia funkcií je skôr kontraproduktívna.

Otázkou je aj to, čo je dnes architektúra priemyslu? Ťažký priemysel? Alebo jeho druhý opak – Silicon Waley? Alebo „nehmotný“ „priemysel“ softvérových gigantov (či drobných „garážových“ firiem)? Alebo ..... vymenovať by sa dalo toho veľa. Žijeme v priekopníckej dobe.

Prečo by sme znovu nemohli „priemysel“ integrovať do plnohodnotnej mestskej štruktúry ako rovnocenného partnera k ostatným mestským funkciám (pokým to rozvoj nových technológií umožní – a umožňuje už toho veľa) tak, aby som sa do práce dostal v „papučkách“, prípadne aby produkty vznikali tak, že to nenaruší moje životné prostredie, skôr to posilní moje sociálne kontakty a práca sa stane tvorivým potešením (obohatením bývania). Tu potom bude ťažšie hovoriť o architektúre s prívlastkom (napr. architektúra priemyslu) a z hľadiska formy takáto architektúra by mala vyzeráť pravdepodobne inak ako *architektúra priemyslu* (dá sa tu ešte hovoriť o forme zodpovedajúcej funkcii?, alebo to bude inkšie?...).

Nielen funkcia, ale aj identita objektov sa časom mení, transformuje. Samotné formálne znaky (ako som už skôr spomenul), nemajú trvalú všeobecnú platnosť. Aká forma natrvalo prináleží architektúre priemyslu...

Niektoré priemyslové stavby (alebo celé mestské štvrte, napr. londýnske doky...) sa funkčne transformovali. Z výroby sa zrazu stáva administratíva, alebo bývanie, alebo kultúrna ustanovizeň ... alebo niečo celkom iné. A zrazu forma, ktorá bola priradovaná priemyselnej budove (a bola s ňou stotožňovaná) sa stáva symbolom novej funkcie (ak sa táto funkcia úspešne ujme).

Alebo naopak, napríklad v slovenských historických mestách (skúsme si vymodelovať príklad) - meštiansky dom s pôvodne gotickým, alebo renesančným fundusom, kde bývali majitelia i čelad', vykonávalo sa remeslo i obchod, vzadu sa chovali hospodárske zvieratá a cez máshaus chodili plne naložené vozy... Postupne sa takýto dom transformoval a menil svoje funkcie (trošku expresívnejší model): obchod s koloniálnym tovarom, pálenica, polepšovňa, verejný dom, krajčírska dielňa, právnická kancelária, knižnica, galéria-múzeum... a jeho v podstate nezmenená forma bola vždy symbolom týchto funkcií pre miestnych občanov.

Posledný príklad medzi identitou architektonického výrazu a funkciou objektu sa dá ukázať napríklad na notoricky známych objektoch v Paríži. Musée d'Orsay vzniklo transformáciou pôvodnej železničnej stanice na pobočku Národného múzea a je synonymom vrcholnej kultúrnej inštitúcie, kde neomylné zamierime, ak si chceme pozrieť obrazy impresionistov, napriek tomu, že je to vlastne veľkorozponová historická priemyslová hala železnice.

Naopak Cente Pompidou od Renza Piana a Richarda Rogersa je moderná budova z roku 1977. Hoci architektúra je skôr „priemyslovou konštrukciou“ s priznanými rozvodmi

technickej infraštruktúry, je symbolom (identickým znakom) kultúrneho miesta, kde nájdeme špičkové moderné umenie 20. storočia...

Výsledky bádania zhrnuté v dizertačnej práci sú mimoriadne podnetné. Bolo by veľmi užitočné prácu publikovať tak, aby s ňou bola oboznámená aj širšia odborná verejnosť. Téma architektúry priemyslu je v súčasnosti živým aktuálnym problémom, s ktorým sa denodenne stretávame a ktorý vplýva na kvalitu okolitého prostredia. Nie je to iba otázka technická, ako sa to častokrát v spoločnosti vníma, je to najmä téma tvorivosti, citu pre prostredie a perfektného poznania a zvládnutia problematiky. K tomuto všetkému by závery tejto práce mohli pomôcť.

Predloženú habilitačnú prácu považujem za významný posun poznania v tejto oblasti, najmä v analýze slovenských špecifik a ich konfrontácii s globálnymi trendami. Preto po jej úspešnej obhajobe a súhlase komisie navrhujem Ing. arch. Ľubici Ilkovičovej udeliť pedagogicko-vedecký titul „docent“.

V Banskej Bystrici, 4. marca 2013

Ing. arch. Štefan Moravčík.